

УДК 347.786.03
DOI

О. Д. Лубчук

orcid.org/0000-0001-8685-8259

*аспірантка кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПЛАГІАТ ЯК РІЗНОВИД ПОРУШЕНЬ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КІНЕМАТОГРАФІЧНИЙ ТВІР

Доволі поширеним видом порушення прав інтелектуальної власності в кінематографічній сфері залишається плагіат, під яким законодавець пропонує розуміти оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [1].

На підставі аналізу вищенаведеної дефініції можна виокремити певні ознаки плагіату як одного з порушень авторських прав. Насамперед до них належить використання чужого твору без згоди автора та зазначення даних про нього. У контексті розгляду цієї ознаки варто зауважити, що законодавством встановлено низку випадків, коли твір може використовуватися без отримання згоди власника. Йдеться, зокрема, про використання творів, що перейшли у суспільне надбання, а також про визначені законом випадки вільного використання творів у навчальних, наукових, інформаційних цілях тощо. Щоправда, у кожному з наведених випадків повинні бути дотримані особисті немайнові права авторів творів, які використовуються.

До ознак плагіату, які можна вивести на підставі розгляду законодавчого визначення, належать також привласнення авторства на чужий твір та оприлюднення відповідного твору під іменем особи, яка не є його автором. Водночас важливо відзначити той факт, що законодавча дефініція не розкриває усіх аспектів прояву плагіату як одного з видів порушень прав інтелектуальної власності, акцентуючи увагу лише на одному з них – привласненні порушником авторства.

Натомість в авторському праві плагіат може проявлятися також у таких діях, як: 1) несанкціоноване використання об'єкта авторсько-правової охорони як основи для створення самостійного творчого результату (будь-яка переробка, переклад, аранжування первісної форми або змісту твору); 2) використання твору або його частини у випадках, що не вимагають згоди автора та виплати авторської винагороди в обсязі, який перевищує законодавчо допустимі і (або) без зазначення джерела запозичення [2, с. 9].

Як наслідок, зважаючи на багатоаспектність прояву плагіату, виділяють кілька його видів. Насамперед йдеться про виокремлення прямого та непрямого плагіату. Під прямим плагіатом ро-

зуміють оприлюднення (опублікування) чужого твору або його частин без змін, під власним іменем. У разі ж непрямого плагіату порушник змінює оригінал твору, доповнює його, запозичує сюжет твору та перетворює виклад начебто на інший [3, с. 60]. Як зазначає О.В. Піхурець, відокремити прямий плагіат від опосередкованого іноді буває просто неможливо, адже опосередкований плагіат у тому або іншому ступені властивий будь-якому, навіть новому, твору незалежно від його різновиду і тематики [4, с. 165].

Особливості прояву плагіату в кінематографічній сфері, головним чином, зумовлені приналежністю кінотвору до складних об'єктів авторського права. Створення таких об'єктів передбачає залучення колективу авторів, і відповідні об'єкти включають декілька творів, права на які належать різним творцям чи їхнім правонаступникам. Як наслідок, від належного отримання дозволу всіх правовласників на використання об'єктів права інтелектуальної власності, які увійдуть складовими частинами до єдиного твору, залежить правомірність використання таких творів [5, с. 167].

До того ж, ураховуючи той факт, що кінематографічний твір як складний об'єкт авторського права складається з низки елементів, убачається вірним зауваження Г.О. Ульянової щодо можливості вчинення плагіату як під час створення такого твору, за умови привласнення авторства на частину такого об'єкта, так і після, коли привласнено авторство на весь об'єкт. Актуальність питання привласнення авторства на складні твори зумовлена також тим, що в законодавстві України категорія «складний твір» не використовується, не передбачено загальних умов їх створення, а також відсутнє визначення порядку узгодження інтересів замовника складного твору та інших правоволодільців, чиї об'єкти інтелектуальної власності використано у творі [5, с. 167, 173].

Окрім того, плагіат може проявлятися у несанкціонованому використанні твору як основи для створення самостійного творчого результату (будь-яка переробка, переклад тощо). Водночас важливо виокремити певні критерії, що слугуватимуть орієнтиром під час установлення факту наявності у творі плагіату. Адже, як вірно зазначає А.С. Штефан, твір може містити не охоронювані

елементи: не оригінальну назву, персонажів; загальні знання у певній сфері; фрагменти об'єктів, які не мають авторсько-правової охорони. Збіг таких фрагментів у різних творах не може вважатися плагіатом, ним є використання лише охоронюваних елементів твору, які містять відбиток творчого внеску автора [6, с. 124].

У цьому контексті доцільно звернутися до класифікації елементів твору на юридично значущі (які підлягають охороні) та юридично необов'язкові (ті, що не підлягають правовій охороні), в основі якої лежить критерій впливу відповідних елементів на надання твору правової охорони. Так, зокрема, В.Я. Іонас до першої категорії зараховував художні образи та мову твору. Натомість до другої вчений відносив тему, матеріал твору, сюжетне ядро та ідейний зміст [7].

На доцільності класифікації елементів кінематографічного твору на юридично значущі та юридично необов'язкові наполягає С.Ю. Бурлаков. Як зазначає вчений, за зовнішньо вираженої розбіжності мови, художніх засобів кінематографічних творів, що порівнюються, збіг образних систем і є критерієм запозичення внутрішнього змісту, ідей оригінального кінотвору. Саме існування самостійної образної системи, на його думку, створює охоронювані самостійні об'єкти авторського права [8, с. 10].

Специфіка образної системи кінематографічного твору зумовлена синтетичною природою кінематографії як жанру мистецтва. Так, образна інформація в кіно являє собою синтез зображення, слів та музики. До того ж вагомим роль відіграють ритм фільму, його архітектоніка, внутрішня побудова кадру, композиційні особливості, ракурс, колірні ефекти тощо. Творчий процес створення фільму, не беручи до уваги складну виробничу технологію, починається з драматургічної основи й надалі включає в себе як виконавське мистецтво актора, так і різноманітні засоби вираження, які відіграють важливу роль у формуванні образної системи фільму. Таким чином, її дослідження базується на аналізі кількох складових частин: драматургічної, режисерсько-постановочної, акторсько-виконавської, зображально-декоративної, музично-звукової тощо. Лише враховуючи всю цю багатшаровість у її неподільній єдності, можна правильно зрозуміти природу кінематографічного образу, кожний з елементів якого виражає відносно самостійну сферу творчості [9, с. 53–54].

У контексті дослідження образної системи кінотвору на окрему увагу заслуговує образ персонажа, який слугує ключовим елементом художнього твору, вміло введеним у сюжетну лінію в силу творчого задуму автора. Це насамперед певний художній образ, наділений індивідуальними рисами, які уможливають сприйняття публікою твору як єдиного цілого [10, с. 235].

Водночас важливо визначити певні критерії, відповідність яким уможливорює віднесення персонажа до охоронюваних елементів твору, у тому числі кінематографічного. Згідно з положенням ст. 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права», частина твору, яка може використовуватися самостійно, у тому числі й оригінальна назва твору, розглядається як твір і охороняється відповідно до цього Закону. Виходячи з аналізу наведеного законодавчого положення, можна зробити висновок, що до частини твору ставляться насамперед ті вимоги, що й до твору в цілому: творчий характер та об'єктивна форма вираження. До того ж законодавець відзначає самостійний характер такої частини твору, вказуючи, що вона може використовуватися окремо від твору в цілому.

У контексті дослідження критеріїв охороноздатності персонажа як частини твору заслуговують на увагу також вироблені у науковій літературі додаткові умови надання правової охорони персонажам. До таких умов А.В. Кирилук відносить: оригінальне ім'я та зовнішність персонажа; індивідуалізуючі риси характеру; єдність візуального зображення та художнього опису (образ, риси характеру, манери поведінки) у свідомості певного кола осіб (для сприйняття якими створено персонаж); наявність комерційного потенціалу для його використання внаслідок відомості серед певного кола осіб [11, с. 11].

Виокремлення вищенаведених критеріїв має велике практичне значення для захисту прав інтелектуальної власності на персонаж як частину твору, у тому числі під час вирішення питання можливості кваліфікації тих чи інших дій із його використання як плагіату. До того ж в кожному окремому випадку з'ясування питання охороноздатності персонажа повинно відбуватися з урахуванням специфіки твору, елементом якого він слугує. Так, персонажі літературних творів представлені тільки за допомогою мовних та образотворчих засобів, тоді як персонажі аудіовізуальних творів, у тому числі й кінематографічних, утілюються також за допомогою аудіовізуальних засобів [11, с. 11].

Таким чином, у разі виникнення судового спору вбачається необхідним проведення відповідної експертизи з метою встановлення факту використання охороноздатного елементу твору. Так, до Шевченківського районного суду м. Києва звернувся представник позивача з позовом до Публічного акціонерного товариства «Укрпошта» про порушення авторських прав та стягнення компенсації, мотивуючи вимоги таким. Позивач ОСОБА_1 створила літературний твір – написала сценарій за мотивами роману ОСОБА_6 «ІНФОРМАЦІЯ_1». У 1998 р. всі літературно-художні образи вказаного твору було вперше оприлюднено в кінофільмі з назвою «ІНФОРМАЦІЯ_2», знятому на кіностудії ім. О. Довженка. У титрах режи-

сером-постановником та автором сценарію було вказано позивача. Цей факт є загальновідомим і не потребує додаткового доказування, оскільки фільм неодноразово демонструвався по телебаченню та в кінотеатрах. Завдяки творчому задуму режисера-постановника фільм запам'ятовується яскравими образами персонажів, зокрема й у виконанні акторки ОСОБА_8.

У червні 2015 р. в продажі з'явилася поштова марка з фрагментом кінофільму «ІНФОРМАЦІЯ_3», яка містила зображення персонажа у виконанні акторки ОСОБА_8. Українським державним підприємством поштового зв'язку «Укрпошта» було надруковано і введено в обіг поштову марку НОМЕР_2 «ОСОБА_8». 1914–1993. 100 років від дня народження», дата випуску – 16.05.2014. Художником марки та штемпеля було зазначено ОСОБА_5. Така інформація міститься у Каталозі знаків поштової оплати за 2014 р. Марка відтворює фрагмент відеоряду другої серії фільму, який було створено позивачем (ІНФОРМАЦІЯ_4.). Автором персонажу, який утілила ОСОБА_8, є позивач ОСОБА_1, який не надавав відповідачу права на використання вказаної частини твору.

Суд, урахувавши пояснення сторін, письмові докази, а також висновки експерта в галузі захисту прав інтелектуальної власності, наявні у матеріалах справи, встановив, що авторські права позивача ОСОБА_1 було порушено і вони підлягають захисту шляхом стягнення компенсації та моральної шкоди [12].

Підсумовуючи, зазначимо, що плагіат залишається одним із найбільш поширених порушень прав інтелектуальної власності на кінотвір. Останнє зумовило актуальність дослідження явища плагіату та специфіки його прояву у кінематографічній сфері. Як наслідок, варто відзначити той факт, що особливості прояву плагіату в розглядуваній сфері відносин зумовлені приналежністю кінотвору до складних об'єктів авторського права, створення яких відбувається за участі колективу авторів та які включають у себе декілька самостійних об'єктів права інтелектуальної власності. Таким чином, лише від належного отримання дозволу всіх правовласників на використання об'єктів, що увійшли складовими частинами до єдиного кінотвору, залежатиме правомірність його використання.

До того ж для визначення ключових критеріїв, які б слугували орієнтиром під час установлення факту наявності у творі плагіату, вважаємо цілком обґрунтованим запропонований у правовій доктрині поділ елементів кінематографічного твору на юридично значущі та юридичні необов'язкові. Доцільним убачається також виокремлення як ключового критерію охороноздатності кінотвору самостійної образної системи, яка, зважаючи

на синтетичну природу кінематографії як жанру мистецтва, являє собою унікальний синтез зображення, слів та музики.

Література

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 43. Ст. 214.
2. Толочкова Н.Г. Гражданско-правовая охрана авторских прав от контрафакции и плагиата : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 ; РГБ. Москва, 2003. URL: <https://www.dissercat.com/content/grazhdansko-pravovaya-okhrana-avtorskikh-prav-ot-kontrafaktsii-i-plagiata>.
3. Кетрарь А. Правопорушення у сфері авторського права і суміжних прав: плагіат і піратство. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. Вип. 3. С. 59–62.
4. Піхурець О.В. Плагіат: проблеми виявлення та засоби попередження. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2012. № 2(1). С. 161–172.
5. Ульянова Г.О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса. 2015. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/2749>.
6. Штефан А.С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту : монографія. Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2017. 150 с.
7. Ионас В.Я. Критерий творчества в авторском праве и судебной практике. Москва : Юрид. литература, 1963. 140 с.
8. Бурлаков С.Ю. Кінематографічний твір як об'єкт права інтелектуальної власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2008. 20 с.
9. Рзаева Н.С. О кинематографическом образе. *Международный научно-исследовательский журнал*. 2013. № 9–3(16). С. 52–54.
10. Копылов А.Ю. Персонаж произведения как самостоятельный объект авторского права: теория и практика. *Вестник Томского государственного университета*. 2019. № 449. С. 235–240.
11. Кирилюк А.В. Ліцензійний договір на використання літературних творів (цивільно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2010. 22 с.
12. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 17 жовтня 2018 року у справі № 761/13273/16-ц / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78071012>

Анотація

Лубчук О. Д. Плагіат як різновид порушень прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір. – Стаття.

У статті розглянуто поняття та ключові ознаки плагіату як одного з різновидів порушень прав інтелектуальної власності. Звернено увагу на багатоаспектність прояву плагіату, у зв'язку з чим у правовій доктрині виділяють кілька його видів. Проаналізовано особливості прояву плагіату в кінематографічній сфері. Зазначено, що вони зумовлені приналежністю кінотвору до складних об'єктів авторського права, створення яких передбачає залучення колективу авторів. Наголошено, що необхідною умовою правомірного

використання кінематографічного твору слугує отримання дозволу усіх правовласників на використання об'єктів права інтелектуальної власності, які увійшли як складники до єдиного кінотвору.

Відзначено важливість визначення критеріїв, що слугували б орієнтиром під час установлення факту наявності у творі плагіату. Зазначено, що твір може містити не охоронювані авторським правом елементи, збіг яких у різних творах не може вважатися плагіатом. Обґрунтовано доцільність класифікації елементів кінематографічного твору на юридично значущі та юридичні необов'язкові. Акцентовано увагу на тому, що саме існування самостійної образної системи слугує важливим критерієм охороноздатності кінотвору. Наголошено, що специфіка образної системи кінематографічного твору зумовлена синтетичною природою кінематографії як жанру мистецтва, яка являє собою синтез зображення, слів та музики.

У контексті дослідження образної системи кінематографічного твору звернено увагу на образ персонажа, який вважається одним із ключових елементів художнього твору. Проаналізовано основні критерії охороноздатності персонажа як частини твору. Відзначено той факт, що з'ясування питання охороноздатності персонажа у кожному окремому випадку має відбуватися з урахуванням специфіки твору, елементом якого він слугує.

Ключові слова: плагіат, порушення прав інтелектуальної власності, кінематографічний твір, критерій охороноздатності, персонаж.

Summary

Lubchuk O. D. Plagiarism as a type of infringement of intellectual property rights to a cinematographic work. – Article.

The article considers the concept and key features of plagiarism as one of the types of infringement

of intellectual property rights. Attention is paid to the multifaceted manifestation of plagiarism, in connection with which several types of the latter are distinguished in the legal doctrine. The peculiarities of plagiarism in the cinematographic sphere are analyzed. It is noted that the latter are due to the fact that the film belongs to the complex objects of copyright, the creation of which suggests the involvement of a group of authors. It is emphasized that a necessary condition for the lawful use of a cinematographic work is to obtain the permission of all rights holders to use the objects of intellectual property rights, which are included as part of a single film.

The importance of determining criteria that might be applied to identify the fact of plagiarism in the work is pointed out. It is noted that the work may contain elements not protected by copyright, the coincidence of which in different works can not be considered plagiarism. The expediency of classifying the elements of a cinematographic work into legally significant and legally optional ones is substantiated. Emphasis is placed on the fact that the very existence of an independent image system serves as an important criterion for the protection of the film. It is stated that the specificity of the image system of a cinematographic work is due to the synthetic nature of cinematography as a genre of art. After all, the latter is a synthesis of images, words and music.

In the context of studying the question of image system of a cinematographic work, attention is paid to a character, which is considered one of the key elements of a work of art. The main criteria of protection capability of a character as a part of a work are analyzed. It is noted that the issue of the eligibility of a character in each case should be clarified, taking into account, the specifics of a work, an element of which it serves.

Key words: plagiarism, infringement of intellectual property rights, cinematographic work, criterion of protection capability, character.